

Harri Hietala – Mikko Hurmalainen – Keijo Kaivanto

TYÖSUOJELUVASTUUPAS

Alma Talent
Helsinki 2019

12., uudistettu painos

Copyright © 2019 Alma Talent Oy ja tekijät
Yhteistyössä Lakimiesliiton Kustannus

ISBN 978-952-14-3505-8

ISBN 978-952-14-3507-2 (verkkokirja)

Kannen sarja-asu: Heikki Sallinen

Taitto: Marja-Leena Saari

Paino: BALTO print, 2019 Liettua

Anna palautetta kirjasta: protoimitus@almamedia.fi

ESIPUHE 12. PAINOKSEEN

Työsuojelu tavaksi ja työyhteisön parhaaksi

Tämä on teoksen 12., uudistettu painos. Tässä painoksessa on huomioitu työturvallisuuslaissa, työsuojelun valvonnasta annetussa laissa ja muussa työsuojelulainsäädännössä tapahtuneet muutokset, päivitetty tilastotiedot ja otettu huomioon uusi oikeuskäytäntö.

Kirjaan on lisätty ja syvennetty teemoja koskien seuraavia: työsuojeluhenkilöstön asema ja vastuu suhteessa työnjohto-oikeuteen ja linjaorganisaation vastuuseen, ns. esimiehen organisaatio, työterveyshuolto osana työsuojelua, tupakkalaki ja savuton työyhteisö, alkoholinkäyttöön puuttuminen työsuojeluasiana, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo työsuojelussa sekä tietosuoja työsuojelussa.

Työturvallisuuslaki edellyttää henkisen ja fyysisen kuormittavuuden, ergonomian, väkivallan uhan, häirinnän ja muun epäasiallisen kohtelun sekä yksintyöskentelyn huomioon ottamista perinteisten kone- ja laite-turvallisuuden sekä tapaturmien ja ammattitautien torjumisen lisäksi. Laki korostaa työnantajan velvollisuutta tunnistaa ja arvioida työn vaarat sekä ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin. Lisäksi laissa korostetaan työntekijän velvollisuuksia ja työntekijää pidetään aktiivisena toimijana, jonka tulee käytettävissä olevin keinoin huolehtia niin omasta kuin muiden työntekijöiden turvallisuudesta.

Työturvallisuuslaki perustuu ennakoivaan toimintatapaan, jonka perustavoitteena on poistaa vaaratekijät. Työnantajalla on yleinen huolehtimisvelvoite. Työturvallisuus ja työsuojelu ovat osa jokaisen yrityksen kokonaistoimintaa. Ennakoiva työsuojelu vähentää myös yrityksen liiketoiminnan riskejä. Työtapaturmat tulevat erittäin kalliiksi yhteiskunnalle, yrityksille ja yksilöille. Kehittyneellä yrityksellä on jatkuvasti kehittyvä työturvallisuus- ja työsuojelutoiminto. Yrityksellä on työnantaja-aseman perusteella keskeinen vastuu työturvallisuusasioista ja

niiden järjestelyistä. Työsuojellisen ajattelu- ja toimintatavan omaksuminen työpaikoilla vähentää myös vapaa-ajalla sattuvia tapaturmia.

Tämä opas on tarkoitettu yrityksille käytännön oppaaksi työnantajan työturvallisuuslain mukaisesta vastuusta sekä työnantajalta edellytettävistä tehtävistä ja toimenpiteistä. Aihetta käsitellään monipuolisesti, ja mukana on työsuojeluun liittyviä oikeustapauksia. Kirja jakautuu yhdeksään lukuun, ja liitteiksi on otettu keskeistä työsuojelulainsäädäntöä ja -säännöstöä.

Tämän uudistetun painoksen kirjoitusvastuut jakautuvat seuraavasti: Harri Hietala on päivittänyt luvut 4, 5 ja 8, Mikko Hurmalainen luvut 1, 2, 7 ja 9 ja Keijo Kaivanto luvut 3 ja 6 ja teoksen liitteet.

Otamme mielellämme vastaan lukijoiden kommentteja kirjan edelleen kehittämiseksi. Palautetta ja ehdotuksia voi lähettää kustantajan osoitteeseen protoimitus@almamedia.fi.

Toivomme oppaasta olevan hyötyä aina, kun yrityksessä tarkastellaan työsuojeluasioita.

Helsingissä joulukuussa 2018

Harri Hietala
varatuomari

Mikko Hurmalainen
varatuomari

Keijo Kaivanto
varatuomari, opetusneuvos

SISÄLLYS

Esipuhe 12. painokseen	5
1 Työsuojelu on yhteistoimintaa	13
1.1 Työsuojelun taloudellinen merkitys	14
1.2 Kansantaloudellinen ja yritystaloudellinen näkökulma	15
1.3 Tapaturmavakuutus ohjaustekijänä	16
1.4 Työsuojelu on yhteistoimintaa ja yhteisvastuuta	20
2 EU:n vaikutus työsuojeluun	25
2.1 Yhteisöläinsäädännön rakenne	25
2.1.1 Vähimmäistasodirektiivit	26
2.1.2 Harmonisointidirektiivit	27
2.2 Valmistajan vastuu	28
2.3 EU:n suorittama valvonta	30
2.4 Yhteisöläinsäädännön vaikutus Suomessa	30
2.4.1 Kansallinen lainsäädäntö	30
2.4.2 Viranomaisvalvonta	31
2.4.3 Noudatettava normisto	33
3 Oikeudellisen vastuun määräytyminen	35
3.1 Vastuun syntymisen perusteet	35
3.1.1 Oikeudellisten seuraamusten yleiset edellytykset ..	36
3.1.2 Syyllisyyden asteet	36
3.1.3 Syyllisyyden selvittäminen	39
3.1.4 Vastuun jakautuminen yrityksessä	39
3.1.5 Syy-yhteyden syntyminen	45
3.1.6 Työnantajan vastuu ulkopuolisesta työvoimasta ja aliurakoitsijoista	46
3.1.7 Työsuojeluhenkilöstön vastuu	47
3.2 Työnantajan rikosoikeudellinen vastuu	47
3.2.1 Työnantajan rikosoikeudellisen vastuun toteaminen	47

3.2.2	Esimiesten vastuu	48
3.2.3	Työnantajan ilmoitusvelvollisuus ja asian tutkiminen	49
3.2.4	Työntekijän velvollisuudet, oikeudet ja rikosvastuu	57
3.3	Työnantajan vahingonkorvausvastuu	59
3.3.1	Vahingonkorvausvastuun syntyperuste	59
3.3.2	Sopimusrikkomus	60
3.3.3	Vahingonkorvauslain mukainen yrityksen korvausvastuu	62
3.3.4	Vahingonkorvauksen sovittelu, voimassaolo ja jakautuminen	67
3.3.5	Korvattavat vahingot ja syy-yhteys	68
3.3.6	Työntekijän oma myötävaikutus ja tapaturma- korvausten alentaminen	70
3.3.7	Työnantajan vastuuvakuutukset	71
3.4	Työnantajan vastuu ulkopuolista työvoimaa käytettäessä (tilaajavastuu)	73
3.5	Työnantajasanktiot	75
3.5.1	Työrikkokset ja -rikkomukset	75
3.5.2	Laittoman työvoiman käyttö	79
3.5.3	Hyvitykset työntekijöille	80
3.5.4	Työturvallisuusrikos ja taloudellisen hyödyn menettämisseuraamus	80
4 	Työnantajan huolellisuus- ja toimimisvelvoite	83
4.1	Työturvallisuuslain 8 §:n yleissäännös	83
4.1.1	Työntekijän suojelu tapaturmilta ja terveys- haitoilta	84
4.1.2	Työn vaarojen selvittäminen ja arviointi	88
4.1.3	Erytystä vaaraa aiheuttava työ	92
4.2	Suunnitteluvastuu	93
4.2.1	Työympäristön suunnittelu	93
4.2.2	Työn suunnittelu	94
4.3	Työnantajaa velvoittavat työturvallisuuslain yksityis- kohtaiset säännökset	95

4.4	Työturvallisuuslakia täsmentävät valtioneuvoston asetukset	108
4.5	Muut työturvallisuusmääräykset	110
4.6	Standardit ja ohjeet	111
4.7	Tupakkalaki ja työnantaja	112
4.8	Huume-testit	113
4.9	Työsuojelun toimintaohjelma	115
4.10	Työpaikan työsuojeluyhteistyö	117
4.11	Vaarallisen työn keskeyttäminen	118
4.12	Työturvallisuuslain rikkomisen seuraamukset	122
5	Vastuutahojen määrittely	127
5.1	Laissa määritelty vastuuasema	127
5.1.1	Työnantaja	127
5.1.2	Työnantajan edustaja	129
5.1.3	Työntekijä	130
5.1.4	Oikeushenkilön rangaistusvastuu	131
5.1.5	Työsuojelun yhteistoimintahenkilöiden vastuu	133
5.2	Työvoiman vuokraus ja alihankinta	135
5.2.1	Työvoiman vuokraus	135
5.2.2	Alihankinta	136
5.3	Muut vastuutahot	137
5.3.1	Suunnittelija	137
5.3.2	Rakentamisen erityissäännökset	138
5.4	Erityistilanteiden vastuut	138
5.4.1	Työskentely ilman välitöntä työjohtoa	139
5.4.2	Yksintyöskentely	140
5.4.3	Työnjohdon sijaisuusjärjestelyt	140
5.5	Vastuuta vähentävät ja rajoittavat tekijät	141
5.5.1	Objektiivinen vastuu	141
5.5.2	Työntekijän oma myötävaikutus	141
5.5.3	Tosiasiallinen toimimismahdollisuus	142
5.5.4	Ennakointi ja vaaran tiedostaminen	143
5.5.5	Ilmoitus ylemmälle esimiehelle vastuun kannalta	144
5.6	Työsuojelutarkastuksen merkitys työnantajan vastuun kannalta	144

5.7	Vastuun henkilöllinen ulottuvuus	145
5.7.1	Tehtävät ja toimivalta	146
5.7.2	Pätevyys arviointiperusteena	147
6	 Työnantajan suojelutehtävät	149
6.1	Tekniset tehtävät ja vastuu	150
6.1.1	Ylin johto	151
6.1.2	Keskijohto	152
6.1.3	Työnjohto	155
6.2	Opetus, ohjaus ja perehdyttäminen	156
6.2.1	Ylin johto	157
6.2.2	Keskijohto	157
6.2.3	Työnjohto	158
6.3	Valvonta	158
6.3.1	Ylin johto	158
6.3.2	Keskijohto	158
6.3.3	Työnjohto	159
6.4	Työntekijän velvollisuudet	160
7	 Työsuojelu erityisryhmissä	165
7.1	Yhteiset työpaikat	165
7.1.1	Pääasiallista määräysvaltaa käyttävä työnantaja yhteisellä työpaikalla	166
7.1.2	Yhteinen rakennustyömaa	168
7.1.3	Itsenäisen työsuorittajan velvollisuudet yhteisellä työpaikalla	169
7.2	Vapaaehtoistyö	170
7.3	Pienryhmä- eli tiimityöt	170
7.4	Eräät muut työntekotilanteet	172
8	 Työsuojelun yhteistoiminta	173
8.1	Yhteistoiminnan roolit	173
8.1.1	Työsuojelupäällikkö	174
8.1.2	Työsuojeluvaltuutettu	174
8.1.3	Työsuojelutoimikunta	176
8.2	Työsuojelun yhteistoimintaa koskevia työehtosopimusperiaatteita	178

9 Työsuojelun viranomaisorganisaatio	183
9.1 Keskushallinto ja aluehallinto	184
9.2 Työpaikkavalvonta	187
9.3 Työsuojelutarkastukseen valmistautuminen	191
9.3.1 Toimivalta	191
9.3.2 Tarkastuksen syyt	192
9.4 Muutoksenhaku	194

LIITTEET

LIITE 1	Hyödyllisiä työsuojeluun liittyviä Internet-linkkejä	197
LIITE 2	Työturvallisuuslaki 23.8.2002/738	198
LIITE 3	VNA työntekijöiden suojelemisesta melusta aiheutuville vaaroilta 26.1.2006/85	215
LIITE 4	VNp näyttöpäätetyöstä 22.12.1993/1405	219
LIITE 5	VNp henkilönsuojainten valinnasta ja käytöstä työssä 22.12.1993/1407	222
	VNA henkilönsuojaimista annetun valtioneuvoston päätöksen kumoamisesta 5.4.2018/221	229
LIITE 6	VNp käsin tehtävistä nostoista ja siirroista työssä 22.12.1993/1409	230
LIITE 7	VNA koneiden turvallisuudesta 12.6.2008/400	232
LIITE 8	VNA työpaikkojen turvallisuus- ja terveysvaatimuksista 18.6.2003/577	279
LIITE 9	VNA työvälineiden turvallisesta käytöstä ja tarkastamisesta 12.6.2008/403	283
LIITE 10	VNA kemiallisista tekijöistä työssä 9.8.2001/715	297
LIITE 11	L eräiden teknisten laitteiden vaatimustenmukaisuudesta 26.11.2004/1016	303
LIITE 12	L työsuojelun valvonnasta ja työpaikan työsuojeluyhteistoiminnasta 20.1.2006/44	307
LIITE 13	TT-SAK Yleissopimus	325
LIITE 14	Työpaikalla nähtävänä oltava lainsäädäntö 2019	341

Oikeustapaushakemisto	343
------------------------------------	-----

Asiahakemisto	345
----------------------------	-----